

УДК 658.016

ІНФОРМАЦІЙНА ПІДТРИМКА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ*Орехова К.В.*

В роботі визначено місце прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства. З'ясовані вимоги до інформації, яка використовується для прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства: доречність, достовірність, повнота, своєчасність. Виявлені сучасні проблеми інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства.

Ключові слова: підприємство, фінансова безпека, управління, прийняття рішень, інформаційна підтримка.

Підвищення конкуренції вимагає від фінансових менеджерів оперування значними масивами інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства. Як свідчить сучасна практика господарювання, інформації, яка міститься в офіційній фінансовій звітності, недостатньо для прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства. Окрім того, вітчизняні підприємства мають розгалужену організаційну структуру, яка характеризується складними вертикальними та горизонтальними зв'язками, специфічною схемою руху грошових коштів. Це вказує на необхідність агрегації інформації, одержаної в різних сферах діяльності підприємства (менеджменті, фінансовому обліку, маркетингу, виробництві, плануванні тощо).

Теоретико-методичні основи управління фінансовою безпекою підприємства досліджувалися в роботах: Барановського О.І. [2], Бланка І.А. [5], Гейця В.М. [9], Ареф'євої О.В. [1], Єпіфанова А.О. [13] та ін. Аналіз робіт цих науковців дозволив встановити, що на сьогодні в фінансово-економічній літературі не достатньо приділено уваги визначенню особливостей інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства.

Метою роботи є визначення особливостей інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства. Для досягнення мети в роботі було поставлено та вирішено такі завдання:

- визначити місце прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства;
- з'ясувати вимоги до інформації, яка використовується для прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства;
- виявити проблеми інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства/

Проблема прийняття управлінських рішень носить фундаментальний характер, що визначається роллю, яку відіграють рішення у будь-якій сфері людської діяльності [3, 6, 11]. В літературі поняття «управлінське рішення» визначають як: «...вибір альтернативи, здійснений керівником у рамках його посадових повноважень і компетенції, спрямований на досягнення цілей організації» [7]; «...обміркований набір, потреба зробити що-небудь на основі усвідомлення і постановки цілей, а також шляхів їх досягнення за виникнення тієї чи іншої управлінської проблеми» [8, 12]; «...пошук, угруповання й аналіз необхідної інформації, розробка, затвердження й реалізація управлінських рішень» [14]; «...творчий процес мислення суб'єкта управління, в результаті якого визначається, які заходи необхідно здійснити в даній фактичній виробничій ситуації або в ситуації, що передбачається, для вирішення певної проблеми та одержання бажаного результату» [10].

На підставі аналізу існуючих підходів [3, 6, 7-8, 10, 11-12, 14], можна визначити характерні риси, які визначають сутність поняття «управлінське рішення», а саме:

- наявність мети, на досягнення якої має бути спрямоване управлінське рішення;
- розробка управлінського рішення є процесом, який передбачає певну послідовність ітерацій;
- наявність альтернатив досягнення поставленої мети, що обумовлюють необхідність обґрунтування та вибору певного рішення;
- наявність різномірної інформації про стан зовнішнього та внутрішнього середовищ системи, яка

потребує систематизації, аналізу, прогнозування та визначає вибір певного управлінського рішення;

- залежність вибору певного рішення від особи, яка його приймає, внаслідок чого спостерігається суб'єктивізм цілей та альтернатив;
- вибір управлінського рішення є творчим процесом мислення суб'єкта управління, але при цьому рішення мають прийматися особою, яка його приймає в межах визначених повноважень.

Таким чином, прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою має відповідати функціям та завданням підприємства, складності обстановки, корпоративним інтересам тих, хто спільно досягає погоджених цілей, а також вимогам об'єктивних законів управління [7]. Прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства є найважливішим мобілізуючим елементом у функціонуванні системи управління, який спрямований на досягнення визначеної мети та приймається на основі інформації про стан зовнішнього (банки, постачальники конкуренти, економічні, політичні, міжнародні умови господарювання тощо) та внутрішнього (персонал, техніка, технологія, продукція, організація тощо) середовищ підприємства.

На рис. 1 представлено місце прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства.

Залежно від цілей, на досягнення яких спрямовані управлінські рішення (стратегічні, тактичні, оперативні), виокремлюють стратегічні, тактичні та оперативні рішення в управлінні фінансовою безпекою підприємства. Так стратегічні рішення управління фінансовою безпекою підприємства розробляються вищим керівництвом після всебічного аналізу інформації про фінансово-господарську діяльність та спрямовані на забезпечення її розвитку в довгостроковій перспективі. Тактичні рішення в управлінні фінансовою безпекою підприємства розробляються менеджерами структурних підрозділів у межах визначених компетенцій, є підпорядкованими стратегічним рішенням і спрямовані на вирішення проблем у певному періоді (рік, квартал, місяць тощо). Оперативні рішення в управлінні фінансовою безпекою підприємства розробляються для вирішення негайних проблем, мають короткостроковий характер і регулюють спрямованість, орієнтовані на вирішення проблем, які виникають внаслідок непередбачуваних змін внутрішнього або зовнішнього середовищ.

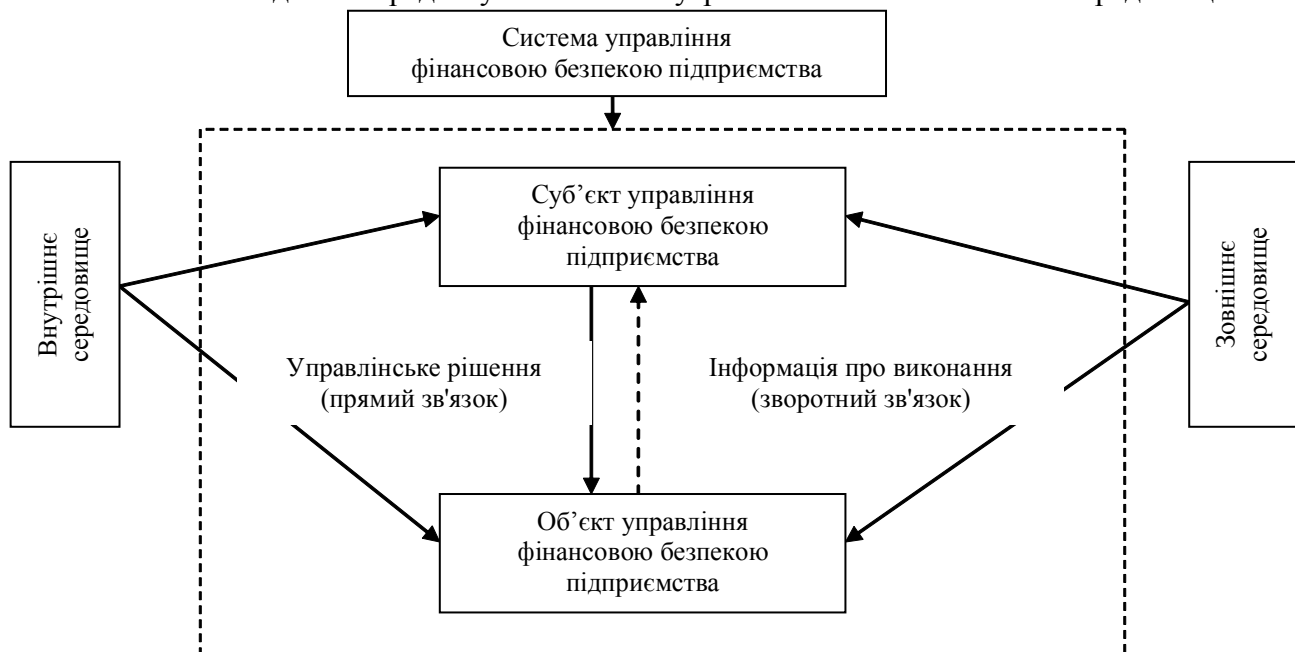

Рис. 1. Місце прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства

Протягом останніх років спостерігається суттєве збільшення зовнішніх та внутрішніх потоків інформації, що ускладнює вибір релевантної інформаційної бази, використання якої дозволить підвищити обґрунтованість та адекватність прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства. Вимоги до інформації, на підставі якої приймаються управлінські рішення в управлінні фінансовою безпекою підприємства, представлено в табл. 1.

Для визначення проблем інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою

безпекою вітчизняних підприємств було використано методи анкетування, спостереження, експертної оцінки та системної емпірики.

Дослідження проблем інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою проводилися автором цієї роботи протягом 2011-2013 років на 21 підприємстві, яке здійснює свою фінансово-господарську діяльність в м. Харкові та Харківській області. Це дозволяє стверджувати не про частковий вияв певних проблем інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємств, а про типовий їх характер.

Таблиця 1

Вимоги до інформації, яка використовується для прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства

Вимога до інформації	Характеристика
Доречність	Інформація має бути доречною для прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства і давати змогу оцінити минулі, поточні події та зробити прогноз щодо змін показників фінансової безпеки в майбутньому, виходячи з отриманих результатів оцінки.
Достовірність	Інформація не повинна мати помилок і викривлень, які здатні вплинути на якість прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства.
Повнота	Інформація має характеризувати об'єкт дослідження повною мірою (відсутність яких-небудь даних може призвести до вибору хибного варіанта прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства, бути попередньо проаналізованою і оптимально систематизованою).
Своєчасність	Інформація має бути своєчасною та надходити до особи, що приймає рішення в найкоротші проміжки часу. Для досягнення оптимального співвідношення між доречністю та достовірністю інформації слід враховувати необхідність задоволення потреб особи, що приймає рішення в управлінні фінансовою безпекою підприємства

Спочатку з використанням методу експертних оцінок досліджувалися важливість питань інформаційної підтримки для підприємств та наявність інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства. Респондентами виступили фінансові менеджери аналізованих підприємств. Результати дослідження не позбавлені суб'єктивності, оскільки відображають уявлення про важливість інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства та їх наявність з точки зору фінансових менеджерів підприємств. Ці результати за розглянутою вибіркою на аналізованих підприємствах для спрощення сприйняття та подальшого аналізу зведено в матрицю (рис. 2).

В цілому, за розглянутою вибіркою підприємств важливість, інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою для підприємств є високою (це зазначили фінансові менеджери 15 підприємств, тобто 71,43% вибірки), але фактично інформаційна підтримка прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою існує на 4 підприємствах (19,05%).

З вищевикладеного видно, що на потреба в інформаційній підтримці прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою існує. Але на аналізованих підприємствах вона не задовольняється.

Важливість інформаційної підтримки
прийняття рішень в управлінні
фінансовою безпекою підприємства

Висока	13	2
Низька	4	2
	Не існує	Існує

Наявність інформаційної підтримки
прийняття рішень в управлінні
фінансовою безпекою підприємства

Рис. 2. Результати анкетування фінансових менеджерів підприємств щодо важливості та наявності інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою

Більш того, залежність між потребою в інформаційній підтримці прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою та фактичним її використанням є низькою. Це підтверджується розрахунком

коефіцієнта контингенції (Пірсона) [4]. Для даних, представлених на рис. 1, його значення становить 0,23:

$$\text{Коефіцієнт контингенції} = \frac{13 * 2 - 2 * 4}{\sqrt{(13 + 2)(4 + 2)(13 + 4)(2 + 2)}} = 0,23.$$

Низьке значення коефіцієнта контингенції свідчить, що зв'язок між потребою в інформаційній підтримці прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємств та фактичним її використанням відсутній. При цьому слід звернути увагу саме на таку, а не на зворотну спрямованість зв'язку. Адже лише на 2 підприємствах інформаційна підтримка прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою використовується. Хоча потреба в ній є низькою. На 13 досліджених підприємствах інформаційна підтримка прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою є високою, але вона не використовується.

Таблиця 2

Проблеми інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства

№ з/п	Проблема інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства	К*	ПВ**	В***
1	Інформаційна підтримка прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства не формується взагалі	11	0,50	4,8
2	Відсутні спеціалізовані інформаційні технології – інструменти (програмні комплекси) для формування інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства	19	0,92	3,6
3	Наявні елементи інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства не пов'язані зі стратегією підприємства та інформаційними потребами користувачів інформації, реалізуються інерційно	7	0,33	2,4
4	Результати інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства є якісними та повними, але не знаходять використання в практиці управління підприємством	5	0,25	2,0
5	Не виділяються грошові кошти на інформаційну підтримку прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства	14	0,67	4,6
6	Персонал підприємства (у тому числі фінансові менеджери) не має інформації щодо сучасних можливостей та інструментів	18	0,83	4,2
7	Відсутні спеціалізовані підрозділи та спеціалісти з інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства	16	0,75	2,2
8	Елементи та окрема інформація інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства реалізуються різними підрозділами, діяльність яких щодо інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства не є координованою	16	0,75	2,4
9	Наявні елементи інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства не задовольняють інформаційних потреб користувачів	18	0,83	4,6
10	Використовуються окремі елементи інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства, які не є завершеними та інтегрованими	9	0,42	3,5
11	Інформаційна підтримка прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства формується на різних рівнях управління, але інформаційні потоки не узгоджені	7	0,33	3,8

Примітка: К* – кількість досліджених підприємств, де існує проблема інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства;

ПВ** – питома вага підприємств, де існує проблема інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства в їх загальній кількості;

В*** – важливість проблеми для управління фінансовою безпекою підприємства.

Зазначимо, що проведені дослідження було спрямовано не лише на визначення потреби в інформаційній підтримці прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства та з'ясування фактичного її використання, але також воно передбачало виявлення існуючих проблем

інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства. В табл. 2 представлено виділені проблеми інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства.

Кількість підприємств є об'єктивною дискретною величиною та варіює від 0 до 21 (загальний обсяг вибірки досліджуваних підприємств). Важливість проблеми для управління фінансовою безпекою підприємством є суб'єктивною інтервальною величиною, яка оцінюється експертним методом на основі залучення фінансових менеджерів підприємств для формування оцінок за п'ятибальною шкалою із подальшим усередненням оцінки на основі середнього арифметичного. Кількість груп експертів на кожному з досліджених підприємств різна та варіює від 5 до 9 осіб.

Результуючу кількісну оцінку важливості проблеми для управління підприємством, яку подано в табл. 2, розраховано як середнє арифметичне оцінок такої важливості за всіма підприємствами у вибірці, для яких така проблема існує, й надано із точністю одного знака після коми. Більш висока точність представлення результуючої інформації не потрібна. Процедура усереднення забезпечила п'ятибальну шкалу результуючої оцінки важливості проблеми, як і використовувану п'ятибальну шкалу для формування первинної інформації.

За результатами табл. 2, виділені проблеми в формуванні інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства поділено за двома критеріями: частотою виникнення та важливістю для управління підприємством.

Медіанне значення за кожним із критеріїв встановлено таким чином. Оскільки проблеми інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою досліджувалися на 21 підприємстві, то медіанне значення частоти прояву відповідної проблеми дорівнює 10,5. Медіанне значення оцінки важливості проблеми для управління фінансовою безпекою підприємства дорівнює 2,5, оскільки для отримання оцінок використано п'ятибальну шкалу, причому, як для первинних експертних оцінок, так і для результуючої оцінки.

Розподіл проблем у формуванні інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства представлено на рис. 2.

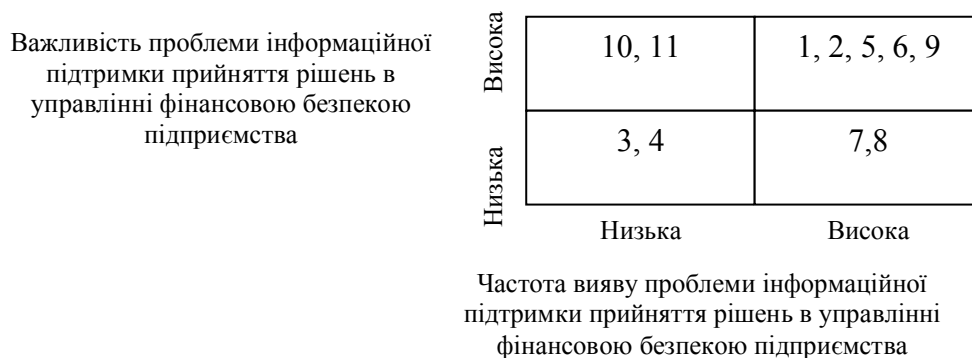

Рис. 2. Результати розподілу проблеми інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства

Зазначимо, що номери в кожному квадранті матриці (див. рис. 2), відповідають нумерації виділених проблем інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємств (див. табл. 2).

ВИСНОВКИ

В роботі вирішена проблема щодо визначення особливостей інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства. Основні висновки та рекомендації полягають у такому:

Прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою має відповідати функціям та завданням підприємства, складності обстановки, корпоративним інтересам тих, хто спільно досягає погоджених цілей, а також вимогам об'єктивних законів управління. Прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства є найважливішим мобілізуючим елементом у функціонуванні систе-

ми управління, який спрямований на досягнення визначеної мети та приймається на основі інформації про стан зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства.

Залежно від цілей, на досягнення яких спрямовані управлінські рішення (стратегічні, тактичні, оперативні), виокремлюють стратегічні, тактичні та оперативні рішення в управлінні фінансовою безпекою підприємства.

До найсерйозніших, типових інформаційної підтримки прийняття рішень та таких, що зустрічаються достатньо часто, з одного боку, а з іншого – достатньо важливих для управління фінансовою безпекою підприємства, можна віднести:

відсутність формування інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою взагалі на підприємстві;

відсутність спеціалізованих інструментів інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства;

відсутність або недостатність фінансування інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства;

необізнаність персоналу підприємства щодо використання та можливостей інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства;

невідповідність елементів інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства (у разі їхньої наявності) потребам користувачів інформації.

На наш погляд, саме на цих проблемах у першу чергу має бути зосереджена управлінська увага у разі намагання вирішення завдання формування інформаційної підтримки прийняття рішень в управлінні фінансовою безпекою підприємства. Це є предметом подальшого дослідження автора цієї роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємства / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 170 с.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення): монографія / О.І. Барановський. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
3. Бідюк П.І. Інформаційна система підтримки прийняття рішень для прогнозування фінансово-економічних процесів на основі структурно-параметричної адаптації моделей / П.І. Бідюк, О.М. Трофимчук, А.В. Федоров // Наукові вісті НТУУ «КПІ». – 2011. – № 6. – С. 42-53.
4. Білоусова А.Ю. Сучасні проблеми інформаційної підтримки прийняття стратегічних управлінських рішень на вітчизняних підприємствах / А.Ю. Білоусова [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1404/1/Belousova_A.pdf
5. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
6. Васильчак С.В. Управління фінансовою безпекою підприємства / С.В. Васильчак, Н.В. Процикевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.18. – С. 149-153.
7. Вовк В. Я. Стратегічне управління конкурентоспроможністю банку: монографія / В.Я. Вовк. – Х.: НТМТ, 2011. – 336 с.
8. Воронкова А.Е. Управлінські рішення в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект: монографія / А.Е. Воронкова, Н.Г. Калюжна, І.В. Отенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 512 с.
9. Геєць В.М. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В.М. Геєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова та ін.; під заг. ред. В.М. Гейця. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
10. Кузнєцова Н.В. Інформаційна система підтримки прийняття рішень на основі інтегрованого підходу для аналізу фінансового стану підприємства / Н.В. Кузнєцова, П.І. Бідюк // Науковий журнал «Наукові праці». – Випуск 130. Том 143. – С. 49-56.
11. Куцик В.І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення / В.І. Куцик, А.І. Бартіш // Збірник науково-технічних праць: Економіка, планування і управління галузі. – 2011. ? Вип. 21.4. – С. 250-255.

12. Матвійчук Л.О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки підприємства / Л.О. Матвійчук // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 4 (18). – С. 133-136.
13. Фінансова безпека підприємств і банківських установ [Текст]: монографія / за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова, [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.
14. Черниш О.В. Фінансова безпека підприємства в умовах кризового середовища / О.В. Черниш, І.О. Тарасенко // Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки. – 2009. – № 3 (Т. 2). – С. 117-119.

УДК 657.61

КОНЦЕПТ «СУДЖЕННЯ АУДИТОРА» У СУЧАСНОМУ ДИСКУРСІ

Пожарицька І.М.

Уперше на підставі дискурсу Міжнародних стандартів аудиту здійснена розробка професійного концепту «судження аудитора», який включає когнітивний образ, інформаційний зміст і інтерпретаційне поле концепту. Дано власне визначення дефініції «судження аудитора». Аналіз розробленого професійного концепту дозволив виділити його ознаки як одиниці когнітивного аудиту.

Ключевые слова: *концепт, дискурс, професійне судження, судження аудитора, когнітивний аудит*

Професійне судження як і професійний скептицизм аудитора складають його головні компетентності характеристики у сучасному стані розвитку аудиторської діяльності. Але, недостатній рівень дослідження теоретичних, методологічних, організаційних і практичних питань формування професійного судження аудитора в Україні обумовили вибір теми статті та свідчать про її актуальність.

Наукове дослідження виконується відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри обліку та аудиту Національної академії природоохоронного та курортного будівництва за темою “Облік, аналіз та аудит в системі управління підприємницькою діяльністю: методологія та організація” (державний реєстраційний номер 0112U008400). У межах наукової програми автором Пожарицькою І.М. досліджуються концептуальні засади професійного судження та думки аудитора, його теоретико-методологічні та організаційні аспекти.

Анкетне опитування дозволило встановити, що термін судження у розумінні практикуючих аудиторів асоціюється з думкою [12]. Проте, нормативне визначення професійного судження у Глосарії термінів аудиту визначає його як процес [3, с.32]. Англомовні джерела також трактують цю дефініцію неоднозначно. Тому потрібен лінгвістичний підхід до розуміння поняття «судження аудитора», а не «професійне судження». Для цього можна використати досягнення когнітивної лінгвістики – концепт.

Мета статті – розробити професійний концепт «судження аудитора» та описати методику його розробки; запропонувати власне визначення дефініції «судження аудитора» як інформаційного ядра концепту.

В.А. Маслова пише: «Всю пізнавальну діяльність людини (когніцію) можна розглядати як те, що розвиває вміння орієнтуватися в світі» [7, с.10]. Подібна діяльність обов’язково зв’язана з необхідністю ототожнювати і розрізняти об’єкти. Саме для забезпечення ментальних операцій такого роду в мові створюються концепти.

Термін «концепт» з’явився в 1928 році, коли С.А. Аскольдов опублікував статтю «Концепт і слово», але ще довгий час дане поняття не розглядалося в науковій літературі як термін. Аскольдов